

پیشگیری از تروریسم از طریق مبارزه با تأمین منابع مالی

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۴/۲۵ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۰۹)

مهدی صبوری پور^۱، شیما علی پور^۲

۱. استادیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی *

۲. کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی تهران

چکیده

تروریسم عملی مجرمانه است که ناقض حقوق بشر بوده، همواره متضمن تعدی به حقوق انسان‌ها است. با توجه به میزان بالای وقوع این دسته از اقدامات در سطح جهان و نقض گسترده موازین حقوق بشر، مقابله با تروریسم اهمیت فراوانی دارد. وجود منابع مالی از ارکان اساسی وقوع تروریسم است و اهمیت فراوان منابع مالی در ایجاد و بقای سازمان‌های تروریستی، موجبات استفاده از تدابیر پیشگیرانه در رابطه با ابزارهای مالی مورد توجه تروریست‌ها را فراهم می‌کند. تأمین مالی از مقدماتی است که برای تحقق تروریسم ضروری می‌نماید و بدون وجود بودجه‌های لازم گروه‌های تروریستی توان اجرایی کردن اهداف نامشروع خود را ندارند. اهمیت این مؤلفه به اندازه‌ای است که گروه‌های تروریستی فعالیت‌های متعددی را در راستای تأمین بودجه انجام می‌دهند. با توجه به اساسی بودن نقش منابع مالی در وقوع تروریسم، این منابع نقش تعیین‌کننده‌ای در مبارزه با تروریسم ایفا می‌کنند و می‌توان با تنظیم تدابیر پیشگیرانه بر این رکن مهم، از طریق ایجاد مانع در مسیر تأمین مالی تروریست‌ها، امر مهم پیشگیری و کاهش تروریسم را به طور موفقیت‌آمیزی انجام داد. لذا اقدامات پیشگیرانه در قالب تدابیر بانکی و غیربانکی و مقابله با تأمین مالی تروریسم به مقابله با تروریسم می‌انجامد.

کلیدواژه‌گان: تروریسم، نقض صلح، تأمین مالی، پیشگیری از جرایم تروریستی.

مقدمه

از جمله جرایم مبتلابه جهان امروزی اقدامات تروریستی ناقص صلحی است که رعب و وحشتی جهانی را به دنبال داشته و ناقص صلح و امنیت بوده است. از زمانی که انسان‌ها دریافتند با تولید جو رعب و وحشت در میان مردم می‌توانند به اهداف سیاسی و اجتماعی خود دست یابند، تروریسم به وسیله‌ای در دست گروه‌های اقلیت سیاسی، قومی، نژادی، مذهبی و... تبدیل شد (عبداللهی، ۱۳۸۸: ۳۸). تروریسم به آن دسته از اقدامات و رفتارهای خشونت‌آمیزی اطلاق می‌گردد که از طریق ایجاد رعب و هراس در بین مردم، اهدافی غیرمستقیم را تحت تأثیر قرار داده تا به اهداف مستقیم خود برسد. آنان از این طریق مردم را وادار به رفتاری مطابق با درخواست‌های خودشان می‌کند. در عملیات تروریستی دو گونه هدف قابل تفکیک است؛ اهداف مستقیم و غیرمستقیم. اهداف مستقیم اهدافی هستند که متحمل خشونت و وحشت می‌شوند تا اهداف غیرمستقیم تحت تأثیر قرار گرفته، تسلیم خواسته‌ها شوند.

بر اساس این، تروریسم تلاش برای مجبور کردن یک هدف غیرمستقیم از طریق ایجاد وحشت توسط استفاده یا تهدید به استفاده از خشونت علیه یک هدف مستقیم است (Wellman, 2013: 8). اقدامات تروریستی تمامی جنبه‌های زندگی بشر را تحت الشعاع قرار می‌دهند. تروریسم محدود به استفاده از سلاح خاص، عامل سیاسی خاص، دوره زمانی خاص یا محدوده جغرافیایی خاص نبوده است (کارگری، ۱۳۹۱: ۱۹). باید گفت که متولیان ارتکاب این گونه از جرایم با توجه به نقطه‌ضعف‌های موجود در هر جامعه‌ای شیوه‌ای متفاوت را جهت ضربه زدن به جوامع از طریق اقدامات تروریستی اتخاذ می‌کنند. صرف نظر از هرگونه تقسیم‌بندی اقدامات تروریستی، همه این جرایم به عنوان تهدیدی عمده علیه هژمونی قدرت‌های مسلط زمانه خود مطرح بوده‌اند و هدف آنان مستولی شدن بر قدرت‌های مسلط منطقه‌ای و جهانی بوده است (سلیمانی، ۱۳۸۵: ۱۹۵).

امروزه تروریسم آن‌چنان در سطح بین‌المللی گسترش پیدا کرده که دیگر نمی‌توان از نقض امنیت یک کشور خاص صحبت کرد؛ بلکه بزه‌دیده تروریسم به طور مستقیم یا غیرمستقیم، جامعه بین‌المللی است و شرایط جدید تروریسم را به یک پدیده فرامرزی تبدیل کرده است (بزرگمهری، ۱۳۹۰: ۱۸۳). وجود این واقعیت لزوم مبارزه‌ای جهانی علیه تروریسم را آشکار می‌سازد. واقعیت آن است که گستردگی و درجه بالای تهدید تروریسم نقطه عطفی در حوزه نیاز به مبارزه با تروریسم

ایجاد کرده است. تلاش‌های وافر حقوقی و سیاسی نتوانسته است پاسخ منسجم و مورد اجماعی در حقوق بین‌الملل در جهت مبارزه با تروریسم ارائه دهد (جلالی و زبیب، ۱۳۹۷: ۷۸).

در قرن حاضر خصوصیات مالی از عوامل مهم و تأثیرگذار در تروریسم است. اهمیت مباحث مالی در تروریسم دریچه‌ای جدید را در جهت مبارزه با این پدیده گشوده است. کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم سازمان ملل متحد مصوب سال ۱۹۹۹ در مسیر همین خط مشی به تصویب رسیده است.

امروزه حوادث تروریستی جامعه جهانی را تحت الشعاع خود قرار داده و به یک بحران جهانی تبدیل شده است که هیچ اجماعی در جهت مقابله با آن به دست نیامده است. سطح وسیع عواقب و آسیب‌های تروریسم که ایران را نیز تحت تأثیر قرار داده است، ضرورت بحث درباره مهار این پدیده را آشکار می‌سازد. این مقاله با عنایت به این واقعیت مهم سعی می‌کند تا با تبیین نقش و جایگاه منابع مالی در وقوع تروریسم، در این مسیر قدم گذاشته و از رهگذر عدم تأمین منابع مالی تروریسم به مهار این پدیده معرمانه برسد. در این مقاله سعی می‌شود تا ابتدا درباره مباحث مالی قابل طرح در تروریسم بحث شود و سپس سرچشمه‌های مالی تروریست‌ها و شریان‌های مصرفی آنان تبیین گردد. در پایان نیز سعی می‌کنیم به بیان تدابیری پردازیم که می‌توان با تحت تأثیر قرار دادن منابع مالی تروریسم، وقوع اقدامات تروریستی را متأثر کرد.

۱. منابع مالی

پس از روشن شدن اهمیت وجود منابع مالی در حیات گروه‌های تروریستی، راه‌های تأمین بودجه‌های مالی این گروه‌ها شایسته بحث است. با توجه به نقش تأمین مالی در تروریسم می‌توان با کنترل آن به پیشرفت‌های عظیمی در راه مبارزه با تروریسم نایل آمد. هر گروه تروریستی رویکردهای متفاوتی را برای تأمین بودجه‌های خود برمی‌گزیند و اقدامات متفاوتی برای تأمین بودجه قابل مشاهده است.

۱-۱. حمایت‌های دولتی

یک گزینه برای سازمان‌های تروریستی در جهت به دست آوردن منابع مالی توسل به حمایت‌های دولتی است. به این معنا که دولتی که حامی تروریسم است، از تروریسم به عنوان ابزار

سیاست خارجی خود به منظور تضعیف دشمنان با استفاده از بی‌ثبات‌سازی اقتصادی و سیاسی استفاده می‌کند. (Krieger & Meierrieks, 2011: 9). زمانی که دولت‌ها با گروه‌های تروریستی منافع مشترکی داشته باشند، از گروه‌های تروریستی پشتیبانی خواهند کرد. زمانی که اهداف تاکتیکی و استراتژیک دولت حمایت‌کننده و گروه تروریستی حمایت‌شونده هم‌پوشانی داشته باشند، تروریسم می‌تواند بیشترین میزان بودجه دولت‌ها را در اختیار داشته باشد (Ibid, 9).

در حقوق بین‌الملل دولت‌ها متعهدند که از اقدامات تروریستی حمایت نکنند، اما متأسفانه دولت‌ها به صورت ارتکاب مستقیم اعمال تروریستی یا تحریک به ارتکاب این اعمال به مفاد این تعهد پایبند نیستند (کارگری، ۱۳۹۱: ۱۱۰). این همکاری به دو شکل صورت می‌گیرد. گاهی افراد با مخفی نگاه داشتن ارتباط خود با دولت‌ها، اقدام به انجام اعمال تروریستی می‌نمایند که در این صورت تروریسم دولتی شکل می‌گیرد. نوع دیگر، تروریسم تحت حمایت دولت‌ها است که از طریق آن دولت‌ها ضمن اختفای هویت، اهداف سیاسی خود را دنبال می‌کنند. گرچه اتکای گروه‌های تروریستی به دولت‌های ثروتمند در جهت حمایت مالی از آنان گزینه‌ای مستحکم برای تروریست‌ها است، اما نقش حمایتی دولت‌ها از زمان پایان جنگ سرد و نیز تحت تأثیر تشدید نظارت‌های بانکی کاهش یافته است. بدین ترتیب بسیاری از گروه‌های تروریستی کمک‌های دولتی را با سایر ابزارهای مالی جایگزین کرده‌اند. البته علی‌رغم وجود این مسئله، هنوز هم برخی از گروه‌ها از کشورهای حامی خود کمک‌های مالی دریافت می‌کنند (Krieger & Meierrieks, 2011: 10). دولت‌هایی که از فعالیت‌های تروریستی پشتیبانی و حمایت می‌کنند به دولت‌های حامی تروریسم مشهور شده‌اند. در سال‌های اخیر افغانستان، شیلی، آرژانتین، السالوادور و لیبی در زمره معروف‌ترین دولت‌های حامی تروریسم هستند (لیمن و پاتر، ۱۳۸۲: ۲۰۳).

۱-۲. درآمدزایی گروه‌های تروریستی

تروریست‌ها برای حفظ خودمختاری و عدم پیروی از خط‌مشی دولت‌های مختلف سعی بر عدم وابستگی به حمایت‌های مالی دولت‌ها دارند. اعضای گروه‌های تروریستی به انجام فعالیت‌هایی می‌پردازند که بخش مهمی از بودجه‌هایشان را تأمین می‌کند. این فعالیت‌ها به دو صورت قانونی و غیرقانونی انجام می‌شوند. برای روشن شدن مطلب در ادامه به بررسی این فعالیت‌ها می‌پردازیم.

۱-۲-۱. درآمدهای قانونی

تصور اینکه به تبع مجرمانه بودن گروه‌های تروریستی تمامی منابع درآمدی آنها مجرمانه باشد، اشتباه است. در بسیاری اوقات تروریست‌ها به طور قانونی از افرادی که با میل خود به آنها کمک می‌کنند وجوه مالی دریافت می‌کنند و در موارد بسیاری نیز همچون افراد عادی به کسب و کارهای متفاوتی می‌پردازند که امکان ردیابی منابع مالی در فعالیت‌های قانونی کمتر خواهد بود.

در حالت اول سازمان‌های تروریستی از کمک‌های مالی افراد و مؤسسات مختلف در جهت تأمین منابع مالی خود بهره می‌برند. تئوری‌هایی در رابطه با این کمک‌ها مطرح است. حقیقت امر آن است که وقتی گروه‌های تروریستی قادر باشند با مطرح کردن یک ایدئولوژی اقناع‌کننده مردم را با خود همراه کنند، حمایت‌های مالی پر قدرتی را به دست خواهند آورد. این ایدئولوژی می‌تواند در هر زمینه‌ای باشد؛ مانند آزادی‌های ملی، بنیادگرایی مذهبی یا تبعیض نژادی و مذهبی یا اشغال خارجی (Krieger & Meierrieks, 2011: 9). در واقع این ایده‌های مشترک موجب خواهند شد که افراد با این گروه‌ها منافع مشترکی را احساس کنند و گروه‌های تروریستی در نظر آنان قهرمان فرض شوند و احساس همدردی افراد را برانگیزانند.

افراد در مواجهه با تئوری‌های مورد قبول تروریست‌ها سه راهکار پیش‌رو دارند؛ ۱. با قبول اعتقادات این گروه‌ها به جنگنده‌ای در این راه تبدیل شوند. ۲. حمایت‌های مالی از گروه‌های تروریستی را برگزینند و در راه تأمین منابع مالی به این گروه‌ها کمک کنند. ۳. به حمایت اخلاقی از تروریست‌ها اکتفا کنند (Atwan, 2008: 69, 70). در صورت پذیرش حمایت‌های مالی از تروریست‌ها، اشکال این حمایت‌های مالی باید مخفی نگاه داشته شوند تا افراد در جوامع مختلف گرفتار پیامدهای قانونی این کمک‌ها نشوند (Krieger & Meierrieks, 2011: 9).

وجود ایدئولوژی‌های مشترک در راه‌های کمک‌های داوطلبانه افراد در گروه‌های تروریستی بنیادگرای اسلامی نیز به چشم می‌خورد. استراتژی این گروه‌های افراط‌گرای جهادی این بوده است که حالتی از ترس و ناامیدی را نسبت به اوضاع مسلمانان سراسر جهان در جوامع مختلف ایجاد کنند و با استفاده از این ناامیدی‌ها، پشتیبانی افراد را به دست آورند.

حالت دیگر کمک‌های مالی به تروریست‌ها کمک‌های مؤسسات خیریه است. مطالعات دقیقی نشان می‌دهد که گروه القاعده و گروه‌های وابسته به آن برای عملیات خود از مؤسسات خیریه استفاده می‌کنند. بخش عمده سرمایه حملات تروریستی ۱۱ سپتامبر سال ۲۰۰۱ به وسیله سازمان‌های

خیریه منطقه خلیج فارس، به ویژه کشور عربستان سعودی، تأمین شده بود (Koker And Carlos L, 2008: 2). در برخی از موارد سازمان‌های خیریه به صورت آگاهانه به حمایت مالی از سازمان‌های تروریستی اقدام می‌کنند، اما گاهی نیز اعضای گروه‌های تروریستی با نفوذ به مؤسسات خیریه، منابع مالی این مؤسسات را به گروه‌های خود انتقال می‌دهند (Bantekas, 2003: 322).

بیشتر این مؤسسات در زمینه کمک‌های بشردوستانه، آموزش، خدمات پزشکی، رفاهی و... فعال هستند و برای کمک به افراد ایجاد می‌شوند، اما مثال‌های نقضی نیز وجود دارد که مؤسساتی به صورت آگاهانه از منابع مالی اهدا شده توسط مردم سوءاستفاده نموده، آنها را صرف اهداف تروریستی استفاده می‌کنند. گاهی نیز گروه‌های تروریستی با توجه به مزایای فراوان این مؤسسات و عدم نیاز به سرمایه اولیه برای تأسیس آنها، اقدام به ایجاد این مؤسسات خیریه در راه تکمیل منابع مالی خود می‌کنند. البته در این حالت دیگر نمی‌توان از اقدام مشروع در جهت تکمیل منابع مالی صحبت کرد، بلکه امری مجرمانه و تنها با پوششی مشروع حادث شده است. مؤسساتی که دارای مفاهیم و ارزش‌هایی مشترک با تروریست‌ها هستند و به آنها کمک می‌کنند.

از گروه‌های بنیادگرای اسلامی نیز چنین حمایت‌هایی می‌شود. یک فرد مسلمان که تحت تأثیر افکار افراط‌گرایان، وضعیت مسلمانان را آشفته می‌داند، سعی بر حمایت مالی از تروریست‌های افراطی از طریق مؤسسات خیریه می‌کند. این مؤسسات خیریه بی‌عدالتی‌ها علیه مسلمانان را به تصویر کشیده، در بیانات خود اغراق می‌کنند تا از این طریق بتوانند از آرمان‌های تروریست‌ها حفاظت کنند.

یکی از ویژگی‌های مطلوب مؤسسات خیریه فراملی بودن است. فعالیت‌های جهانی آنها امکان انتقال آسان منابع مالی در کشورها را فراهم کرده است. همچنین نکته مثبت برای این مؤسسه‌ها این است که انتقال‌های مالی‌شان از دید نظارت‌کننده‌های مالی پنهان می‌مانند؛ چراکه الزامات قانونی نسبتاً خفیف‌تری برای این دسته از مؤسسات نسبت به دیگر مؤسسات مالی یا تجاری لحاظ می‌شود و شعبه‌های مستقر در کشورهای مختلف به سهولت منابع مالی را به شعب نزدیک تروریست‌ها منتقل می‌کنند (Comras, 2005: 125). ارتباط مؤسساتی همچون بنیاد اسلامی الحرمین^۱ در عربستان

1. Al Haramain Islamic Foundation.

سعودی و نیز جمعیت احیای میراث اسلامی ۱ در کویت با گروه تروریستی القاعده از این دست ارتباطات است.

در کنار دریافت کمک‌های مالی، سازمان‌های تروریستی از نیروی کار اعضای خود برای درآمدزایی استفاده می‌کند. در این حیطه از اقدامات می‌توان از فعالیت‌هایی همچون کشاورزی، دام‌پروری و زراعت، تأسیس کارخانه‌ها و کارگاه‌های کاربردی، سرمایه‌گذاری در مناطق مختلف جهان، تأسیس بانک‌ها و شرکت‌های مالی و تجاری، فعالیت‌های رایانه‌ای و نیز فعالیت در فضاهای مجازی صحبت کرد. انجام این فعالیت‌های مشروع موجب حفظ استقلال تروریست‌ها می‌شود که اگر حمایت‌های دولتی نبود با مشکل کمبود منابع مواجه نشوند. گروه القاعده بخش قابل توجهی از منابع مالی‌اش را از طریق فعالیت‌های قانونی اعضایش تأمین می‌کند. پرورش زنبور عسل و کشت بادام زمینی، تأسیس شرکت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری و کارخانه‌های چرم‌سازی از جمله فعالیت‌های قانونی گروه القاعده در کشور سودان است. گروه تروریستی داعش علاوه بر حمایت‌های دولتی و انجام طیف وسیعی از فعالیت‌های غیرقانونی، به انجام امور زراعی در مناطق تحت تسلط خود می‌پردازد، به طوری که حدود یک‌سوم تولید حبوبات عراق را در دست دارند (فامیل زوارجلالی، ۱۳۹۵: ۹۷ و ۹۸). علاوه بر امور زراعی، سرمایه‌گذاری‌های مخفیانه نیز یکی از راه‌های تأمین درآمد گروه داعش است. داعش صدها میلیون دلار را در کشورهای اروپایی و نیز در برخی - کشورهای حاشیه خلیج فارس سرمایه‌گذاری کرده و از این طریق در طرح‌های مختلف سودآور جهانی مشارکت می‌کند.

در کنار همه این فعالیت‌ها، امروزه یکی از منابع درآمد گروه‌های تروریستی را می‌توان تبلیغات در شبکه‌های اجتماعی دانست. گروه داعش در ازای پخش ویدئوهای خود که عمدتاً شامل صحنه جنایت‌های بی‌رحمانه آن است، از شبکه اجتماعی یوتیوب پول دریافت می‌کند. طبق قوانین این شبکه اجتماعی، کاربران مشخصاتی از خود را به همراه شماره حساب ارائه می‌کنند تا مبالغ عاید شده از تبلیغاتشان به حساب آنها واریز شود^۲.

1. The Revival Of Islamic Heritage Society (RIHS).

۲. خبرگزاری باشگاه خبرنگاران جوان: ۱۳۹۴/۱/۶

۱-۲-۲. درآمدهای غیرقانونی

تروریست‌ها برای تحقق اهداف نامشروع خود از انجام هیچ فعالیتی ابایی ندارند. در کنار انجام فعالیت‌های مشروع، فعالیت‌های مجرمانه بسیاری از جانب اعضای گروه‌ها برای کسب بودجه انجام می‌شود. لازم است به این نکته نیز توجه شود که همه‌گیر شدن اخبار مربوط به فعالیت‌های غیرقانونی گروه‌های تروریستی، ممکن است موجب تخریب وجهه آنها در نظر طرفداران و حامیان‌شان باشد و متعاقب آن حمایت‌های مردمی از تروریست‌های کاهش یابد (کارگری، ۱۳۹۱: ۲۶۰).

قاچاق در انواع متفاوت آن از بارزترین اقدامات مجرمانه است. تروریست‌ها بسته به امکانات خود به قاچاق مواد مخدر، نفت و گاز، اسلحه، الماس و در نهایت قاچاق انسان می‌پردازند. در موارد بسیاری شاهد ارتکاب سرقت از جانب این مجرمان هستیم که با توجه به احتمال اندک دستگیری و محاکمه، میزان این رفتار مجرمانه از سوی آنان بالا است. غارت آثار باستانی نیز از فعالیت‌های مجرمانه‌ای است که در سطح وسیعی توسط تروریست‌ها انجام می‌شود. گروه داعش با تخریب شهرهای باستانی تدمر سوریه و نمرود عراق مرتکب یک جنایت جنگی شد (خبرگزاری افکارنیوز، ۱۳۹۴/۳/۲۹). باج‌خواهی در قبال آدم‌ربایی و نیز جنازه‌های کشته‌شدگان از فعالیت‌های مجرمانه گروه‌های تروریستی است.

۲. مصارف مالی

برای آنکه یک گروه تروریستی ایجاد شود، عضوگیری کند، تجهیزات تهیه کند، پایگاه ایجاد کند و در نهایت اقدامات تروریستی متعدد انجام دهد، نیاز به منابع مالی فراوانی دارد. هزینه‌هایی که گروه‌های تروریستی باید برای تحقق اهداف خود صرف کنند، در قالب هزینه‌های تشکیلاتی و عملیاتی قابل بحث است.

۱-۲-۱. مصارف تشکیلاتی

برای ارتکاب اقدامات تروریستی ابتدا نیاز به یک تشکیلات منسجم است که با تهیه تمامی مقدمات لازم انجام عملیات تروریستی را امکان‌پذیر کند. تروریست‌ها برای تحقق اهداف خود در ابتدا باید سازمانی منسجم و کارآمد داشته باشند. در تأسیس این تشکیلات کارآمد نیز باید مقدماتی به نحو صحیح انجام گیرد که برای انجام آن نیاز به صرف هزینه‌های مختلف است. برای تشکیل

یک تشکیلات هزینه‌های متعددی قابل صرف هستند. منابع انسانی از اصلی‌ترین مبانی سازمان‌های تروریستی هستند. تروریست‌ها برای جذب اعضا، نیاز به صرف هزینه‌های پرسنلی در قالب هزینه‌های عضوگیری و استخدام، پرداخت حقوق ماهانه و نیز کمک‌های مالی به خانواده اعضای کشته‌شده دارند. ضمن آنکه انگیزه‌های اقتصادی توجیحات مناسبی را در جهت پیوستن افراد به سازمان‌های تروریستی فراهم می‌کنند.

در مرحله بعدی، اعضای جذب شده باید با آرمان‌های گروه آشنا شوند؛ لذا آموزش به اعضا، هزینه‌های فراوانی را به دنبال خواهد داشت. آموزش اعضای جدید هم از لحاظ تلقین ایدئولوژی و هم از لحاظ تهیه ابزارهایی برای آماده شدن جهت حمله، به منزله یک سرمایه‌گذاری بزرگ برای گروه‌های تروریستی است (فامیل زوارجلالی، ۱۳۹۵: ۹۴). پس از آماده‌سازی تشکیلات در جهت اثربخشی اقدامات، تبلیغات جایگاه قابل توجهی در مخارج دارد. تروریست‌ها رسانه‌ها را وسیله‌ای برای انتقال پیام خود به سراسر جهان می‌دانند. تروریست‌ها با استفاده از رسانه‌ها برای انتقال سریع پیام، وحشتی جهانی را نیز حاکم می‌کنند.

۲-۲. مصارف عملیاتی

پس از تشکیل، سازمان تروریستی در جهت تحقق اهداف مربوطه نیاز به انجام عملیات تروریستی دارد. واقعیت آن است که تروریست‌ها با اجرایی کردن هرچه بیشتر اقدامات تروریستی، رعب و وحشت بیشتری را نیز حاکم کرده، می‌توانند با سهولت بیشتری به اهداف خود دست یابند. البته در راه این اقدامات نیاز به صرف هزینه‌هایی دارند. انجام یک اقدام تروریستی متضمن خرید وسایل مورد نیاز نظیر اسلحه و مواد منفجره است. با توجه به اینکه این تجهیزات معمولاً از بازار سیاه تأمین می‌شوند، در بسیاری از موارد هزینه صرف شده برای آنها از حد معمول بیشتر است (کارگری، ۱۳۹۱: ۱۱۵). در کنار خرید تجهیزات باید سفرهای متعددی به منطقه مدنظر صورت گیرد. این سفرها معمولاً برای شناسایی موقعیت، به دست آوردن اسناد راهنما و آماده‌سازی برای حمله هستند. انجام تمامی موارد مذکور تنها در صورت وجود کانال‌های ارتباطی مؤثر در جهت اهداف تروریست‌ها نتیجه‌بخش خواهد بود. اگرچه امروزه این ارتباطات به وسیله تلفن همراه، شبکه‌های مجازی و ایمیل صورت می‌گیرد که معمولاً هزینه‌های کمتری را به همراه دارند، اما تهیه و استفاده از ابزارهای ارتباطی می‌تواند هزینه‌های قابل توجهی داشته باشد (فامیل زوارجلالی، ۱۳۹۵: ۹۴).

۳. تدابیر پیشگیرانه مالی تروریسم

با توجه به سطح وسیع آسیب‌هایی که حملات تروریستی به جوامع وارد کرده‌اند، تلاش‌های بسیاری برای مهار این پدیده مجرمانه صورت گرفته است و سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای راهکارهای متفاوتی را به امید مبارزه با تروریسم در پیش گرفته‌اند. برخی، راهکارهای کیفری را نتیجه‌بخش دانسته و تروریسم را همچون جرایم دیگر تعقیب و مجازات می‌کنند. برخی دیگر نیز اعمال راهکارهای نظامی را برگزیده، معتقدند که شدت و گستره حملات تروریستی اجرای اقدامات نظامی ضد تروریستی را ایجاب می‌کند. با توجه به عدم موفقیت چاره‌جویی‌های مذکور، راهکارهای پیشگیرانه اهمیت قابل توجهی پیدا می‌کنند. از نظر علمی پیش‌گیری یک سیاست جنایی است که غرض انحصاری آن تحدید حدود امکان پیش‌آمد مجموعه اعمال جنایی از راه غیرممکن کردن یا دشوار نمودن احتمال وقوع آنها است، بدون متوسل شدن به تهدید و یا اجرای کیفر (گسن، ۱۳۷۰: ۱۳۳).

در اجرای روش‌های پیش‌گیری از تروریسم به جای موضع انفعالی در برابر فعالیت‌های تروریستی، با تصویب اقدامات فعال نسبت به کشف و خنثی‌سازی فعالیت‌های تروریستی اقدام می‌شود. با این توضیح که برای مقابله در برابر تروریسم منتظر وقوع عملیات مجرمانه نمی‌مانیم و سعی ما بر ریشه‌کن کردن بنیادی این عملیات است. اسناد بین‌المللی مرتبط با تروریسم در سه حوزه پیش‌گیری از طریق شناسایی و جمع‌آوری اطلاعات تشکیلات تروریستی، پیش‌گیری فیزیکی و پیش‌گیری از طریق انسداد شریان‌های مالی، اقدامات پیشگیرانه‌ای را متذکر گردیده‌اند و از دولت‌های عضو خواسته‌اند با اتخاذ این تدابیر در قوانین داخلی خود از وقوع حوادث تروریستی پیش‌گیری کنند (صفاری و اسماعیلی، ۱۳۹۲: ۳۹۱).

پیرو همین خط مشی، یکی از مهم‌ترین ارکان تروریسم که می‌تواند مبنای اعمال اقدامات پیشگیرانه قرار گیرد، منابع مالی است. تلاش‌های بین‌المللی برای مبارزه با بزهکاری مالی فراملی و تأمین مالی تروریست به طرز قابل توجهی در سال‌های اخیر کامل شده‌اند و پیش‌گیری از تروریسم از طریق تأمین مالی یک مؤلفه بایسته و ضروری در هرگونه مبارزه موفق جهانی با تروریسم محسوب می‌شود (نمایان، ۱۳۹۰: ۷۵). توضیح اینکه یکی از راهکارهای قابل توجه در راه پیش‌گیری از وقوع جرایم، شناسایی تسهیل‌کننده‌های جرم و سپس ارائه راهکارهایی در جهت حذف این تسهیل‌کننده‌ها است. اگر تسهیل‌کننده‌ها نقشی در پیدایش مسئله داشته باشند

باید ریشه‌های این تسهیل‌کننده‌ها را جهت مبارزه با وقوع جرم از بین برد (وی کلارک و اک جان، ۱۳۸۸: ۱۹۹). در وقوع عملیات تروریستی وجود بودجه‌های مالی از مهم‌ترین تسهیل‌کننده‌ها محسوب می‌شوند.

ظرفیت‌های مالی یک گروه تروریستی با طول عمر و اثربخشی آنها در جهت رسیدن به اهداف اجتماعی و سیاسی و نظامی ارتباط دارد. بنابراین در راه مبارزه صحیح با تروریسم باید بتوانیم این تسهیل‌کننده را حذف و توانایی مالی را از تروریست‌ها سلب کنیم. با روشن شدن این مسائل کشورها به سمت مبارزه با تروریسم از طریق خشکاندن منابع مالی رفته، در این راه روش‌های متفاوتی را از جهات مختلف قانونگذاری و اجرایی به کار گرفته‌اند. در این مقاله تمرکز بحث ما بر پیشگیری از تروریسم است؛ لذا در ادامه راهکارهای پیشگیرانه‌ای را با تمرکز بر تأمین مالی تروریسم ارائه می‌دهیم که می‌توانند در کنترل تروریسم مؤثر باشند. با توجه به نقش مهم مؤسسات بانکی در این مسیر تدابیر در قالب تدابیر بانکی و غیربانکی قابل تفکیک هستند.

۳-۱. تدابیر بانکی

از آنجایی که امروزه مؤسسات بانکی و مالی نقش بسیار مهمی را در نقل و انتقالات پولی ایفا می‌کنند و از آنجایی که بخش اعظمی از منابع مالی تروریست‌ها در همین نقل و انتقالات بانکی در گردش است، این دسته از مؤسسات می‌توانند نقش قابل توجهی در مبارزه با تأمین منابع مالی تروریسم ایفا کنند.

۳-۱-۱. ایجاد سامانه‌های یکپارچه بانکی

مبارزه با تأمین منابع مالی تروریسم نیازمند آن است که کشورها با فناوری و دانش به این مبارزه بپردازند. سامانه‌های یکپارچه بانکی^۱ یا سیستم بانکداری متمرکز گونه‌ای از بانکداری است که طی آن کلیه اطلاعات و تعاملات مالی در یک واحد اطلاعات مرکزی ثبت و نگهداری می‌شوند. ویژگی این سامانه‌ها این است که نقش نیروهای انسانی در انجام عملیات کم‌رنگ شده و به این ترتیب از تداخلات سودجویانه احتمالی افراد جلوگیری

1. Core Banking System.

می‌شود. در این سامانه، سیستم‌ها با محوریت مشتری ایجاد می‌شوند و هر اطلاعاتی درباره مشتری بدون در نظر گرفتن حساب مشخصی باید در سیستم موجود باشد. از نقش‌های اصلی سیستم‌های مدیریتی در بانک‌ها و مؤسسات مالی آن است که بتوانند بحث‌هایی چون ریسک، تقلب و پول‌شویی را مدیریت کنند. ایجاد سیستم یکپارچه بانکی در هر کشوری می‌تواند این مدیریت را به درستی اجرا کند.

هنگام وقوع تخلفاتی در سیستم‌های بانکی همچون پول‌شویی، اصل اولیه در راه مبارزه ردگیری این مسائل است و باید قابلیت ردگیری مسئله فراهم باشد. حال اگر سیستم یکپارچه‌ای روی کار نباشد، انتقال وجوه از یک سیستم به سیستم دیگر و از یک سامانه به سامانه دیگر انجام می‌شود و از یک جایی به بعد دیگر قابلیت ردگیری را از دست می‌دهیم (صیاد، ۱۳۹۰: ۱۱۹). در نتیجه نمی‌توان از موفقیت در این زمینه صحبت کرد، لکن با سیستم‌های یکپارچه بانکی از آنجایی که همه گزارش‌ها توسط سیستم ثبت و تأیید می‌شوند و تنها با یک سامانه روبه‌رو هستیم، این نقل و انتقالات به‌خوبی قابل مشاهده و پیگیری هستند. بنابراین با استفاده از سیستم‌های یکپارچه بانکی می‌توانیم هرگونه تخلف جهت بودجه‌رسانی به تروریست‌ها را شناسایی کنیم.

۳-۱-۲. نظارت‌های بانکی و مالی

کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم مصوب ۱۹۹۹ و قطعنامه مهم ۱۳۷۳ شورای امنیت از مهم‌ترین اسناد مبارزه با تأمین مالی تروریسم هستند. در این قوانین برای دولت‌ها الزاماتی در نظر گرفته شده تا در دستورکار مؤسسات مالی و بانکی خود قرار دهند تا بتوان مبارزه موفقی در جهت مهار تروریسم انجام داد. با توجه به عملکردهایی که این مؤسسات دارند می‌توانند به نهادهای مهمی در جهت مبارزه با تروریسم بدل گردند یا به قربانی تروریسم تبدیل شوند؛ یعنی معاونت در ارتکاب عملیات تروریستی را عهده‌دار شوند.

در ادامه در پرتو کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم ۱۹۹۹ به بحث درباره الزاماتی می‌پردازیم که برای این‌گونه مؤسسات در نظر گرفته شده تا مانعی در راه رسیدن بودجه‌های مالی به گروه‌های تروریستی باشند. این الزامات با مطالعه ماده ۱۸ کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم و نیز مواد ۱۳ و ۱۴ قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم ایران مصوب سال ۱۳۹۴ روشن

می شود. یکی از مواردی که در این راستا مطرح شده است، ملزم شدن سازمان های پولی و مالی به شناسایی دقیق مشتریان است. بر اساس این، بانک ها و مؤسسات مالی باید برای افتتاح حساب افراد، ابتدا هویت آنان را به درستی شناسایی کرده، پس از آن اقدام به افتتاح حساب و انجام عملیات بانکی و مالی کنند. بنابراین برای صاحبان حساب ناشناس یا غیر قابل شناسایی، افتتاح حساب امکان پذیر نیست.

از دیگر الزاماتی که می توان راجع به آن صحبت کرد، الزام مؤسسات مالی و بانکی به نگهداری پنج ساله اطلاعات مبادلات مالی افراد اعم از داخلی یا بین المللی است. نگهداری این اطلاعات موجب می شود تا در صورت ایجاد هرگونه شک نسبت به مبادلات، پیگیری آنها ممکن باشد. گزارش دهی معاملات مشکوک به تأمین مالی تروریسم توسط مؤسسات مطروحه از دیگر الزامات قانونی است که نقش بسیار مهمی را در راستای مبارزه با تروریسم ایفا می کند. بنا بر این الزام، مؤسسات باید هرگونه معاملاتی را که مشکوک به تأمین بودجه های تروریست ها تشخیص می دهند به مراجع ذی صلاح گزارش دهند و این پروسه باید به گونه ای باشد که مؤسسات هیچ گونه نگرانی بابت پیگرد جزایی یا مدنی به موجب افشای اطلاعات و حساب های بانکی نداشته باشند.

در قانون ایران نیز طبق ماده ۱۴، عملیات مشکوک باید به شورای عالی مبارزه با پولشویی گزارش شوند. اگر مؤسسات بانکی و مالی الزامات مربوطه را وارد دستورالعمل های خود کنند و با اهتمام کامل به اجرای این الزامات پایبند باشند، مبادلات مالی با دقت فراوانی انجام می شود و می توان موانع مستحکمی در جهت تأمین مالی تروریسم از طریق عملکردهای بانکی ایجاد کرد.

۳-۱-۳. محدودیت سقف حساب های بانکی

افراد با توجه به توانایی های مالی خود اقدام به سپرده گذاری های مختلف می کنند و رویکردهای بانکی به گونه ای است که معمولاً مانعی بر سر راه این سپرده گذاری ها قرار نمی گیرد؛ لذا افراد می توانند آزادانه مبالغ مختلفی را در بانک های مختلف به ودیعه بگذارند. شاید بتوان با ایجاد محدودیت هایی در راه این سپرده گذاری ها، مانعی جهت تأمین بودجه های گروه های تروریستی ایجاد کرد. تروریست های زیادی با استفاده از نقل و انتقالات بانکی در سرتاسر جهان به بودجه های خود دست می یابند و این منابع بدون حضور فیزیکی افراد تأمین

می‌شود. لذا اگر بتوانیم محدودیت‌هایی در سقف حساب‌های بانکی ایجاد کنیم، می‌توانیم از سهولت این نقل و انتقالات بکاهیم و چه بسا تروریست‌ها را با کمبود بودجه مواجه کنیم. گرچه این عمل می‌تواند منافی آزادی افراد باشد، اما به نظر می‌رسد در راه برقراری صلح و امنیت بین‌المللی، محدود شدن آزادی‌های بشر می‌تواند توجیهی منطقی داشته باشد. ضمن آنکه بانک‌ها و مؤسسات مالی می‌توانند با دریافت گزارش‌هایی از افراد و آگاهی از حسن نیت آنها، این محدودیت‌ها را به‌طور موردی حذف کنند.

۳-۱-۴. مسدود کردن حساب‌های مشکوک

مسدود شدن دارایی‌های تروریست‌ها و مصادره اموالی که جهت تأمین بودجه‌های تروریست‌ها استفاده می‌شود، امری دارای مستند قانونی است که در کنوانسیون بین‌المللی مقابله با تروریسم نیز بیان شده است. توصیه ویژه سوم گروه FATF نیز بلوکه کردن دارایی‌های تروریستی را پیشنهاد می‌دهد. آنچه ما به دنبال مطرح کردن آن هستیم مسدود کردن حساب‌های مشکوک به تأمین مالی تروریسم در جهت ایجاد مانع در تحقق تروریسم است.

مسدود شدن حساب‌های تروریست‌ها امری بدیهی است که طبق هر قانونی باید انجام گیرد. مرحله پس از ارتکاب جرم، اجرای مجازات است؛ اما بحث ما درباره مسدود شدن حساب‌ها پیش از اثبات جرم است. بدین ترتیب حساب‌هایی که مشکوک به انجام بودجه‌رسانی به گروه‌های تروریستی هستند، مسدود می‌شوند تا بررسی کامل درباره آنها صورت گیرد. طبق قوانین معاملات و حساب‌های مشکوک به واحدهای مربوطه مانند شورای عالی مبارزه با پول‌شویی در ایران یا واحد FIU^۱ گزارش می‌شوند. پیشنهاد ما ارائه راهکارهای پیش‌گیری فراتر از گزارش‌دهی است. حساب‌های مشکوک را تا زمان بررسی نهایی و اعلام نظر نهایی مسدود می‌کنیم تا در راه مبارزه با تأمین مالی تروریست‌ها مبارزه موفق داشته باشیم.

۳-۲. تدابیر غیربانکی

در کنار نقش قابل توجه مؤسسات مالی و بانکی در مبارزه با تأمین منابع مالی تروریسم، تدابیر دیگری نیز مطرح است که هر چند جزء راهکارهای اتخاذی مؤسسات مالی و بانکی محسوب نشوند، می‌توانند دولت‌ها را در جهت تأمین نشدن بودجه‌های تروریست‌ها یاری کنند.

۳-۲-۱. پیشگیری از پول‌شویی

زمانی که منابع درآمدی تروریست‌ها از فعالیت‌های غیرقانونی و مجرمانه تأمین شود، یا این منابع از جانب دولت‌های حامی تروریسم تأمین شده باشند، فرض اینکه تروریست‌ها به فعالیت‌های پول‌شویی روی بیاورند طبیعی است (Krieger & Meierrieks, 2011: 11). جرم پول‌شویی دو دسته اعمال مجرمانه را دربر می‌گیرد. ارتکاب جرایمی به عنوان جرم اصلی و سپس پول‌شویی از درآمدهای حاصل از جرایم اصلی و زمانی پول‌شویی موقفی صورت گرفته است که هویت مجرمانه این عواید و درآمدها تطهیر گشته و مشروع جلوه کنند. ارتباط نزدیک بین پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم را می‌توان در ماهیت مشابه و راهکارهای پیش‌گیری مشابه آنها دانست. ماهیت این جرایم پنهانی و مخفیانه است، به طوری که پول‌شویی به کل جرمی برای مخفی نگه‌داشتن منابع و درآمدهای مجرمانه است. تأمین مالی تروریسم نیز صرف نظر از اینکه از راه‌های مجرمانه یا غیرمجرمانه تأمین شده باشند، نیازمند اختفاء هستند. همچنین با توجه به مشابهت‌های مطرح شده در این امر، به نظر می‌رسد بتوان با راهکارهای پیشگیرانه مشابهی در زمینه‌های مالی و نظارتی این جرایم را مهار کرد (شمس ناتری و اسلامی، ۱۳۹۴: ۲۶۵).

پول‌شویی با مشروع جلوه دادن عواید مجرمانه و مسیرهای انتقالی، ردیابی منابع مالی تروریست را دشوار یا غیرممکن می‌کند. لذا با پیش‌گیری از پول‌شویی می‌توانیم با تأمین مالی تروریسم نیز مبارزه کنیم. در بررسی نقش پول‌شویی در تأمین مالی تروریسم نقش مؤسسات مالی و بانکی نیز مطرح نظر هستند که با تأکید بر اصول مربوط به رازداری بانکی از افشای اطلاعات جلوگیری کرده، چه‌بسا وقوع این دسته از جرایم را تسهیل کنند. باید برای رفع این تعارض، آن دسته از ابزارهای مالی که زمینه گمنام بودن را فراهم می‌کنند، همچون اوراق مشارکت بی‌نام بانک‌ها، از چرخه‌های بانکی حذف کرد (صبوری پور، ۱۳۹۵: ۱۸).

برای مهار پول‌شویی قوانین مختلفی در سطوح ملی و بین‌المللی وجود دارد، به‌ویژه توصیه‌های گروه کاری FATF نقش مهمی را در ایفای این رسالت به عهده دارند. انجام اقداماتی همچون شناسایی دقیق مشتری‌ها، شناسایی دقیق مؤسسات مالی و کارگزاران مربوطه، بررسی معاملات مشکوک و گزارش‌دهی این معاملات، جرم‌انگاری بی‌توجهی به الزامات مبارزه با پول‌شویی و... نمونه‌هایی از راهکارهای پیشنهادی FATF در راه مبارزه با پول‌شویی است. اهمیت این دسته از جرایم برای این گروه به اندازه‌ای است که طبق توصیه شماره ۳۹ به کشورها پیشنهاد شده که پول‌شویی را به عنوان یک جرم مشمول استرداد مجرم^۱ اعلام کنند. به این ترتیب که هر کشور باید یا اتباع خود را مسترد کند یا زمانی که یک کشور به تنهایی بر اساس زمینه‌های تابعیت عمل نمی‌کند باید در مقابل درخواست کشوری که به دنبال استرداد مجرم است، بدون تأخیر این شرایط را بپذیرد تا مقامات ذی‌صلاح آنها پیگردهای قانونی لازم را انجام دهند (رحمانی، ۱۳۸۹: ۹۶). با مهار پول‌شویی بسیاری از مسیرهای انتقال منابع به تروریست‌ها مسدود می‌شوند و ردیابی این مسیرها با سهولت انجام می‌گیرد.

در فرآیند مبارزه با پول‌شویی به طور ضمنی به مقابله و مهار جرم اصلی تروریسم می‌پردازیم و پول‌شویی را راهکاری برای مبارزه با جرم قلمداد می‌کنیم. در همین راستا برنامه جهانی مبارزه با پول‌شویی^۲ از مهم‌ترین ابزارهای پیشگیری سازمان ملل متحد از جرایمی همچون تروریسم است (میرمحمدصادقی، ۱۳۸۲: ۷۸).

۳-۲-۲. اجرای کیفرهای مالی

یکی از روش‌هایی که می‌تواند در مهار تروریسم مؤثر واقع شود، استفاده دولت‌ها از مجازات مالی است. با توجه به اصول کلی حقوق جزا، دادگاه‌ها می‌توانند به جای کیفرهای سالب آزادی، نسبت به ضبط درآمدها و نتایج حاصله از جرم یا آلات و ادواتی که برای ارتکاب جرم استفاده شده است یا قرار بوده از آنها به منظور ارتکاب بزه استفاده شود، به عنوان مجازات حکم صادر کنند (بولک، ۱۳۸۷: ۶۶). با توجه به اینکه به دنبال جلوگیری از تروریسم از طریق مهار منابع مالی هستیم، استفاده از مجازات مالی می‌تواند مجازات مناسبی محسوب شوند.

1. Expeditious Offence.
2. Global Programme Against Money Laundering.

متناسب بودن این دسته از مجازات مورد تأیید کنوانسیون بین‌المللی مقابله با تأمین منابع مالی تروریسم مصوب ۱۹۹۹ و قانون مبارزه با تأمین منابع مالی تروریسم مصوب ۱۳۹۴ ایران نیز قرار گرفته است. در ماده ۲ کنوانسیون اقدام به جرم‌انگاری تأمین مالی اقدامات تروریستی شده است و متعاقب آن در ماده ۴ از دولت‌های عضو خواسته شده است تا این جرایم را مطابق با قوانین داخلی خود کیفرگذاری کنند؛ البته درباره این کیفرها توجه به مواد ۵ و ۸ کنوانسیون شایسته است. در این دو ماده بر استفاده از مجازات مالی تأکید شده است. طبق پاراگراف ۳ ماده ۵ درباره مسئولیت نهادهای حقوقی که به تروریست‌ها منابع مالی می‌رسانند، اعمال مجازات مؤثری مطمح نظر قرار گرفته که مجازات مالی نیز از این دست مجازات هستند. طبق ماده ۸ نیز تمامی وجوهی که برای تأمین منابع مالی تروریست‌ها تخصیص می‌یابد، باید شناسایی و سپس مصادره و توقیف شوند. لذا در این مواد استفاده از کیفرهای مالی نسبت به اشخاص حقیقی و نیز نسبت به اشخاص و نهادهای حقوقی امری معمول قلمداد شده است.

تروریست‌ها در صورت نداشتن بودجه نمی‌توانند با موفقیت عملیات مجرمانه خود را اجرایی کنند. بنابراین کیفرهای مالی می‌توانند جنبه‌های ارباب‌انگیز بسیار بالایی داشته باشند. همچنین اگر این کیفرها اعمال شوند، منابع حاصل شده، که به نفع خزانه‌های عمومی دولت‌ها است، می‌تواند در جهت مقابله با تروریسم استفاده شود و بخش اعظمی از هزینه‌های دولت‌ها در جهت مقابله با تروریسم را پوشش دهند.

۳-۲-۳. تحریم کشورهای حامی تروریسم

در این رویکرد عده‌ای از کشورها کلیه روابط خود را با کشورهایی که به هر نوعی از تروریسم حمایت می‌کنند، قطع می‌کنند. این امر موجب انزوای کشور مدنظر شده می‌شود و با توجه به قطع روابط تجاری و مالی، مقدار قابل توجهی از درآمدهای این کشورها کاسته می‌شود و مانند قبل نمی‌توانند بودجه‌های مالی تروریست‌ها را تأمین کنند. در تحریم کشورها مانع درآمدزایی کشورهای حامی تروریسم می‌شویم تا از این طریق مانع تأمین مالی گروه‌های تروریستی شویم. در همه تحریم‌هایی که صورت می‌گیرد عنصر تنبیه وجود دارد، اما اینکه خود تنبیه به چه دلیلی بر بعضی کشورها اعمال می‌شود در هر نمونه متفاوت است و آنچه امری واضح است، وجود نوعی عقلانیت در اعمال این تحریم‌ها است.

در بحث جلوگیری از تأمین مالی تروریسم، تحریم‌ها به این دلیل حاکم می‌شوند که از طریق تنبیه کشورهای حامی تروریسم، صلح و امنیت بین‌المللی را برقرار کنند. البته نمی‌توان نقش غرض - ورزی‌ها را نیز در اعمال این تحریم‌ها نادیده گرفت؛ مانند اقدامات وزارت امور خارجه ایالات متحده در محکومیت دولت‌های حامی تروریسم که از تاریخ ۲۹ دسامبر ۱۹۷۹ اقدام به ایجاد فهرستی در این راستا کرده است. این نهاد با غرض‌ورزی اسامی کشورها را در این لیست قرار می‌دهد، به طوری که ایران نیز از تاریخ ۱۹ ژانویه ۱۹۸۴ در این فهرست قرار گرفته است.

۴. تغییر سیاست کیفری ایران در زمینه مقابله با تأمین مالی تروریسم

اکنون قریب به سه سال از تصویب قانون خاص مبارزه با تأمین مالی تروریسم در ایران می‌گذرد. در این مدت، نقاط ضعف این قانون در زمینه مقابله مؤثر با تأمین مالی تروریسم مشخص و توصیه‌های برخی نهادهای بین‌المللی از ایران برای تغییر سیاست کیفری خود در زمینه مقابله با تأمین مالی تروریسم مطرح شده است. توصیه‌های کارگروه ویژه اقدام مالی (FATF) به ایران، الحاق به کنوانسیون مبارزه با تأمین مالی تروریسم مصوب دسامبر ۱۹۹۹ مجمع عمومی سازمان ملل متحد و نیز اصلاح قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم، در راستای افزایش همسویی آن با مفاد کنوانسیون مذکور بوده است. با توجه به این ملاحظات، دولت لایحه «اصلاح قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم» را تدوین و در تاریخ ۱۳۹۶/۸/۲۲ به مجلس شورای اسلامی تقدیم کرد. این لایحه در تیرماه ۱۳۹۷ به تصویب مجلس شورای اسلامی و در مرداد ماه همین سال به تأیید شورای نگهبان رسید.^۱ قانون مذکور، تغییرات مهمی را در سیاست کیفری ایران در زمینه مقابله با تأمین مالی تروریسم ایجاد کرده است. از جمله این تغییرات می‌توان به رفع ابهام از تعریف جرم تأمین مالی تروریسم و توسعه دامنه این جرم، برابر دانستن شروع به جرم تأمین مالی تروریسم با مصداق تام این جرم، فراهم کردن امکان توقیف غیرقضایی اموال مشکوک به تأمین مالی تروریسم به مدت حداکثر ۲۴ ساعت، تصریح به عدم شمول عنوان

۱. قابل ذکر است که لایحه الحاق ایران به کنوانسیون مقابله با تأمین مالی تروریسم نیز که در تاریخ ۱۳۹۷/۹/۸ تقدیم مجلس شورای اسلامی شده بود، در مهر ماه سال ۱۳۹۷ و با درج هفت حق شرط به تصویب مجلس رسید؛ اما به دلیل ایرادات شورای نگهبان و هیئت عالی نظارت مجمع تشخیص مصلحت نظام، تا زمان نگارش این مقاله هنوز به قانون تبدیل نشده است.

جرم سیاسی بر جرایم موضوع این قانون و نیز جرم انگاری عدم گزارش دهی عملیات مشکوک به تأمین مالی تروریسم اشاره کرد.

نتیجه گیری

رفتارهای تروریستی اعمال مجرمانه‌ای هستند که با توجه به سطح وسیع عواقب و پیامدها، رفتارهای خطرناکی تلقی شده، بسیاری از مبانی حقوق بشری را نقض کرده و موجی از رعب و وحشت را در جوامع حاکم می‌کنند. تلاش‌های بین‌المللی فراوانی در جهت مبارزه با تروریسم انجام شده است. اقدامات زیادی توسط جامعه ملل و سپس سازمان ملل متحد صورت گرفته و کنوانسیون‌ها و معاهدات فراوانی به تصویب رسیده است؛ اما امری که امید تحقق آن می‌رفت، هرگز محقق نشده است. راهکارهای اتخاذی دول مختلف از قبیل جرم انگاری تروریسم و اعمال مجازات، اقدامات نظامی یا حتی برخورد دموکراتیک با تروریسم، هر یک ایرادات قابل توجهی داشته و به رفع تروریسم نینجامیده است. بنابراین تمرکز بر یافته‌های جرم‌شناختی اهمیت دارد. می‌توان با استفاده از یافته‌های پیشگیرانه قبل از آنکه تروریسم حقوق بشر را نقض کند، به مقابله با آن پرداخت.

با توجه به نقش منابع مالی در وقوع تروریسم، تمرکز روش‌های پیشگیری بر این منابع می‌تواند نقش قابل توجهی را در امر مقابله با تروریسم ایفا کند. تروریسم در جهت ارتکاب رفتارهای مجرمانه نیاز به منابع مالی دارد. لذا می‌توانیم با تمرکز بر این رکن اساسی، مقابله کارآمدی با اقدامات تروریستی داشته، با شناسایی جریان‌های منابع مالی تروریست‌ها و مسدود کردن آن، از حجم منابع در دسترس آنان بکاهیم و متعاقب آن، موجب کاهش وقوع تروریسم شویم.

با توجه به اهمیت جایگاه منابع مالی در وقوع تروریسم در این مقاله بر آن بودیم که این جایگاه را از تمامی ابعاد آن تبیین کرده، با متمرکز بر روش‌های پیشگیرانه به مهار تروریسم نائل شویم. ما به بررسی جریان‌های مالی ورودی و خروجی تروریسم پرداختیم و در عین حال از ایرادات روش‌های کیفری و نظامی مقابله با تروریسم سخن گفتیم و در نهایت از مجموعه مباحث مطرح شده در مقاله به این نتیجه رسیدیم که مقابله با منابع مالی گروه‌های تروریستی می‌تواند تضمین خوبی در جهت مبارزه با تروریسم باشد. روش‌هایی از جمله ایجاد سامانه‌های یکپارچه بانکی، انواع نظارت‌های بانکی و مالی، اعمال محدودیت‌هایی در سقف حساب‌های

بانکی و مسدود کردن حساب‌های مشکوک می‌تواند از تدابیر بانکی پیشنهادی در جهت مبارزه با تأمین مالی تروریسم باشد.

پیش‌گیری از جرایم پول‌شویی، اعمال کیفرهای مالی و تحریم کشورهای حامی تروریسم نیز از راهکارهای غیربانکی هستند که می‌توان بخش عظیمی از منابع مالی تروریستی را با این راهکارها از بین برد. به نظر می‌رسد با توجه به اینکه ایران نیز از هجوم حملات تروریستی در امان نمانده است، اعمال این تدابیر پیشگیرانه در سیاست‌های داخلی کشور می‌تواند نقش قابل توجهی در موفقیت ایران در مبارزه با تروریسم ایفا کند.

فهرست منابع

فارسی

الف) کتب

- بولک، برنارد (۱۳۸۷)، کیفرشناسی، مترجم: علی حسین نجفی ابرندآبادی، تهران: انتشارات مجد.
- عبداللهی، محسن (۱۳۸۸)، تروریسم، حقوق بشر و حقوق بشردوستانه، تهران: انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهردانش.
- فامیل زوار جلالی، امیر (۱۳۹۵)، مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها ناشی از تأمین مالی تروریسم، تهران: انتشارات خرسندی.
- کارگری، نوروز (۱۳۹۱)، درون‌مایه‌های تروریسم، تهران: انتشارات میزان.
- گسن، ریموند، (۱۳۷۰)، جرم‌شناسی کاربردی، مترجم: مهدی کی‌نیا، تهران: انتشارات مترجم.
- نمایان، پیمان (۱۳۹۰)، واکنش‌های عدالت کیفری به تروریسم، تهران: انتشارات میزان.
- وی کلارک، رونالد و اک جان، (۱۳۸۸)، جرم‌شناسی پیشگیری (۶۰ رویه و راهکار برای پیش‌گیری از جرم)، مترجم: مهدی مقیمی و مهدیه تقی‌زاده، تهران: انتشارات سازمان زرد.

ب) مقالات

- بزرگمهری، مجید (۱۳۹۰)، «مبارزه با تروریسم در سازمان ملل متحد، تحلیلی از تعریف تروریسم و راه‌های مقابله با آن در کنوانسیون‌های مصوب مجمع عمومی»، مجله رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی، شماره ۲۸، صص ۲۰۴-۱۸۱.
- جلالی، محمود و زیب، رضا (۱۳۹۷)، «ارزیابی دفاع مشروع پیشگیرانه علیه تروریسم»، فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره ۲۳، شماره ۸۲، صص ۸۲-۵۳.
- رحمانی، حلیمه (۱۳۸۹)، «۴۰+۹ توصیه در مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم»، مجله حسابرسان، شماره ۴۹، صص ۹۸-۸۸.
- سلیمانی، رضا (۱۳۸۵)، «آشفتنی معنایی تروریسم»، مجله علوم سیاسی، شماره ۳۶، صص ۲۰۴-۱۸۱.
- شمس‌ناتری، محمد ابراهیم و اسلامی، داود (۱۳۹۴)، «ماهیت کیفری تأمین مالی تروریسم»، فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دوره ۲، شماره ۴ و ۵، صص ۲۸۶-۲۵۷.
- صبوری پور، مهدی (۱۳۹۵)، «تعامل رازداری بانکی و شرکتی با پول‌شویی»: در: مجموعه مقالات همایش سیاست جنایی ایران در زمینه جرم‌های اقتصادی: چالش‌ها و راهکارها، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، صص ۱۹-۱۸.
- صفاری، علی و اسماعیلی، مهدی (۱۳۹۲)، «رویکرد اسناد بین‌المللی به پیشگیری از تروریسم»، مجله تحقیقات حقوقی، ویژه‌نامه شماره ۱۳، صص ۴۲۸-۳۹۱.
- صیاد، زان (۱۳۹۰)، «مرزهای حساس ایجاد سامانه یکپارچه بانکی»، فصلنامه تازه‌های اقتصاد، سال ۹، شماره ۱۳۴، صص ۱۱۶-۱۲۰.

- لیمن، مایکل و پاتر، گری (۱۳۸۲)، «تروریسم به عنوان جرمی سازمان‌یافته»، مترجم قاسم زمانی و علیرضا طیب، در: تروریسم، تاریخ، جامعه‌شناسی، گفتمان، حقوق، گردآوری: علیرضا طیب، تهران: انتشارات نی.
- میرمحمدصادقی، حسین (۱۳۸۲)، «پول‌شویی و ارتباط آن با جرایم دیگر»، در: مجموعه سخنرانی‌ها و مقالات همایش بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی، تهران: انتشارات وفاق.

پ) خبرگزاری‌ها

- خبرگزاری افکار نیوز، کدخبر ۴۲۴۲۹۰، مورخ ۱۳۹۴/۳/۲۹.
- خبرگزاری باشگاه خبرنگاران جوان، کدخبر: ۵۱۱۳۱۴۶، مورخ ۱۳۹۴/۱/۶.

انگلیسی

- Wellman, Carl (2013), *Terrorism and counterterrorism: a moral assessment*, Springer Science & Business Media.
- Atwan, Abdul Bari (2008), "The Secret History of al Qaeda", rev. ed, University of California Press.
- Bantekas, Ilias (2003), "The international law of terrorist financing", *American Journal of International Law* 97, No. 2 , pp. 315-333.
- Comras, Victor (2005), "Al Qaeda finances and funding to affiliated groups", *Strategic Insights* 4, no. 1.
- Koker, Tolga, and Carlos L. Yordán (2008), "Microfinancing Terrorism: A Study in Al Qaeda Financing Strategy", in: *State of Corruption, State of Chaos: The Terror of Political Malfeasance*, Lexington Books ,pp. 82-167.
- Krieger, Tim and Meierrieks, Daniel (2011), "Terrorist financing and money laundering", *University Of Paderborn ,Germany*, pp. 1-26.